ՀՀ ՏԱՎՈՒՇԻ ՄԱՐԶԻ ՊԱՏՄԱԱՇԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼ-ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

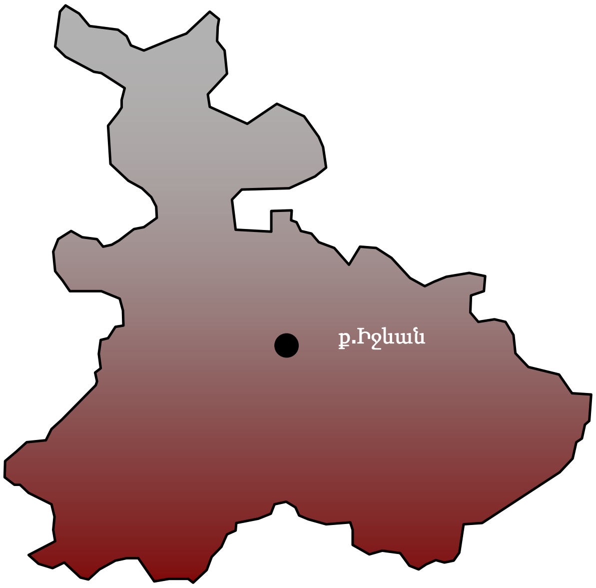

Մարզկենտրոնը՝
ք. Իջևան
Տարածաշրջանները՝
Իջևան,
Տավուշ,
Նոյեմբերյան,
Դիլիջան

Քաղաքները՝
Իջևան,
Նոյեմբերյան,
Այրում,
Բերդ,
Դիլիջան

Տարածքը	2704 քառ.կմ
ՀՀ տարածքում մարզի տարածքի տեսակարար կշիռը	9.1%
Քաղաքային համայնքներ	5
Գյուղական համայնքներ	57
Քաղաքներ	5
Գյուղեր	62
Բնակչության թվաքանակը 2011թ. հունվարի 1-ի դրությամբ	134.6 հազ.մարդ
այդ թվում՝	
քաղաքային	52.7 հազ.մարդ
գյուղական	81.9 հազ.մարդ
ՀՀ բնակչության ընդհանուր թվաքանակում մարզի բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը, 2010թ.	4.1%
Քաղաքային բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը	39.2%
Գյուղատնտեսական նշանակության հողեր	112115 հա
այդ թվում՝ վարելահողեր	25415 հա

ՀՀ Տավուշի մարզը գտնվում է Հայաստանի Հանրապետության տարածքի հյուսիս-արևելյան հատվածում: Մարզը հարավ-արևելքում և հարավում սահմանակից է ՀՀ Գեղարքունիքի և Կոտայքի մարզերին, արևմուտքում՝ ՀՀ Լոռու մարզին և պետական սահմանով՝ Վրաստանին, հյուսիսում և արևելքում՝ Ադրբեջանին:

Մարզի կենտրոնով դեպի հյուսիս-արևելք հոսում է Աղստև գետը: Ծովի մակարդակին ամենամոտ կետը (ՀՀ ռելիեֆի ամենացածր կետը) գտնվում է Դեբեդավան գյուղի մոտ՝ 390մ, ամենաբարձր կետը Միափորի լեռնաշղթայի Մուրղուզ լեռն է՝ 2993 մ :

ՀՀ Տավուշի մարզը տարածվում է Փոքր Կովկասի լեռնաշղթաների արտաքին շարի վրա (Վիրահայոց, Գուգարաց և Միափորի լեռներ): Գտնվում է ՀՀ չափավոր խոնավ տարածաշրջանում: Արևափայլքի տարեկան տևողությունը 1900-2000 ժամ է: Ամառները լինում են տաք, ձմեռները՝ մեղմ: Գետերը պատկանում են Կասպից ծովի (Կուր գետի) ավազանին և սնվում են հալոցքային, ստորերկրյա և անձրևային ջրերից: Բնական լիճը՝ Դիլիջանի մոտ գտնվող Պարզ լիճն է: Այստեղ են գտնվում Ջողազի, Հախումի, Տավուշի, Այգեձորի և Իջևանի արհեստական ջրամբարները:

Մարզի ընդհանուր մակերեսի 40.3%-ը զբաղեցնում են խառն անտառները, որոնք աչքի են ընկնում բուսական և կենդանական աշխարհի բազմազանությամբ: Բնության նախաստեղծ վիճակի պահպանության, առավել հարստացման և տեղական պայմաններում նոր տեսակների ստացման նպատակով Աղստևի ավազանում ստեղծված են Դիլիջանի պետական արգելոցը և Իջևանի անտառային այգին (դենդրոպարկը): Մարզի և հատկապես Աղստևի հովտի բնակլիմայական պայմանները (մեղմ կլիմա, թթվածնով հարուստ լեռնային մաքուր օդ, հանքային բուժիչ ջրեր, անտառներ, դեղաբույսերով հարուստ լեռնաշխարհ) չափազանց նպաստավոր են բնակչության հանգստի կազմակերպման, առողջության վերականգնման և միջազգային տուրիզմի զարգացման համար:

Մարզը համեմատաբար աղքատ է օգտակար հանածոներով: Արդյունաբերական նշանակություն ունեն բենտոնիտային կավը, կրաքարերը, վիմագրական քարը, դոլոմիտը, ֆելզիտը: Աղստև գետի հովիտը հարուստ է հանքային ջրերով, որտեղ կազմակերպված է դրանց արտադրությունը:

Մարզի կենտրոնով է անցնում Հյուսիսային Կովկաս-Թբիլիսի-Երևան գազատարը: Մարզով ձգվում են 146 կմ միջպետական, 253 կմ հանրապետական նշանակության ճանապարհներ: Աղստևի ձորով է անցնում Իջևան-Հրազդան երկաթուղու 70 կմ-ոց հատվածը: Հյուսիսային սահմանի երկայնքով, Դեբեդի ափով անցնում է Երևան-Թբիլիսի երկաթուղու 7 կմ-ոց հատվածը:

2010թ.-ին Տավուշի մարզի ***տնտեսության*** հիմնական հատվածների տեսակարար կշիռները ՀՀ համապատասխան ճյուղերի ընդհանուր ծավալում կազմել են.

- արդյունաբերություն՝ 0.7 %,
- գյուղատնտեսություն՝ 4.4 %,

- շինարարություն՝ 2.8 %,
- մանրածախ առևտուր՝ 1.1%,
- ծառայություններ՝ 0.8 %:

Մարզը հանրապետության վառ արտահայտված գյուղատնտեսական շրջաններից է: Անասնաբուծության մեջ առաջատար ճյուղեր են համարվում խոշոր եղջերավոր անասնաբուծությունն ու խոզաբուծությունը, իսկ բուսաբուծության մեջ՝ հացահատիկային մշակաբույսերի մշակությունն ու խաղողագործությունը: Ծրագրեր են իրականացվում պտղատու այգիների վերականգնման ուղղությամբ: Վերջին տարիներին զարգացում է ապրում նաև մեղվաբուծությունը:

Մարզի ***տնտեսության*** առաջատար ճյուղը մշակող արդյունաբերությունն է: Առավել զերակշռող են սննդի արդյունաբերությունը և փայտամշակումը: Մարզում արտադրվող արդյունաբերական արտադրանքից արտաքին շուկա են արտահանվում գինիներ, հանքային ջուր, քարե և փայտե արտադրատեսակներ:

Բեռնաուղևորափոխադրումները մարզում իրականացվում են ավտոմոբիլային տրանսպորտով:

Իջևան

Մարզկենտրոն Իջևան քաղաքը (2010թ. տարեվերջին՝ 20.7 հազ. բնակիչ) գտնվում է Երևանից 132 կմ հեռավորության վրա: Մարզի հյուսիս-արևելյան հատվածի վարչական, արդյունաբերական, կրթամշակութային կենտրոնն է և տրանսպորտային հանգույցը: Քաղաքի արդյունաբերության հիմնական ուղղությունը մշակող արդյունաբերությունն է (մասնավորապես՝ փայտամշակումը, սննդամթերքի, հանքային ջրի և գինու արտադրությունը): Իջևան քաղաքը հայտնի է նաև գորգագործությամբ:

Դիլիջան

Դիլիջան քաղաքի (2010թ. տարեվերջին՝ 15.6 հազ. բնակիչ) հեռավորությունը Երևանից 96 կմ է: Քաղաքի արդյունաբերության հիմնական ուղղությունը մշակող արդյունաբերությունն է, որի մեջ առանձնանում է սննդամթերքի և ըմպելիքի արտադրությունը: Լայն ճանաչում է ստացել «Դիլիջան Ֆրոլովա» հանքային ջուրը:

Նոյեմբերյան

Նոյեմբերյան քաղաքի (2010թ. տարեվերջին՝ 5.5 հազ. բնակիչ) հեռավորությունը Երևանից 185 կմ է: Քաղաքի տնտեսական կյանքում էական դեր ունի գյուղատնտեսությունը, որի հիմնական ուղղությունն անասնաբուծությունն ու դաշտավարությունն է:

Այրում

Այրում քաղաքի (2010թ. տարեվերջին՝ 2.4 հազ. բնակիչ) հեռավորությունը Երևանից 205կմ է: Այն կայարանամերձ քաղաք է, բնակչության հիմնական զբաղվածությունը մանրածախ առևտուրն է: Աշխատանքներ են տարվում Այրումի պահածոների գործարանի վերագործարկման ուղղությամբ:

Բերդ

Բերդ քաղաքի (2010թ. տարեվերջին՝ 8.5 հազ. բնակիչ) հեռավորությունը Երևանից 186 կմ է: Քաղաքի տնտեսական կյանքում գերակշռողը բազմաճյուղ գյուղատնտեսությունն է, որի մեջ առանձնանում են խոշոր և մանր եղջերավոր անասնաբուծությունն ու դաշտավարությունը:

ՄՇՏԱԿԱՆ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆՆ ԸՍՏ ՏԱՐԻՔԱՅԻՆ ԽՄԲԵՐԻ, 2011թթ. հունվարի 1-ի դրությամբ

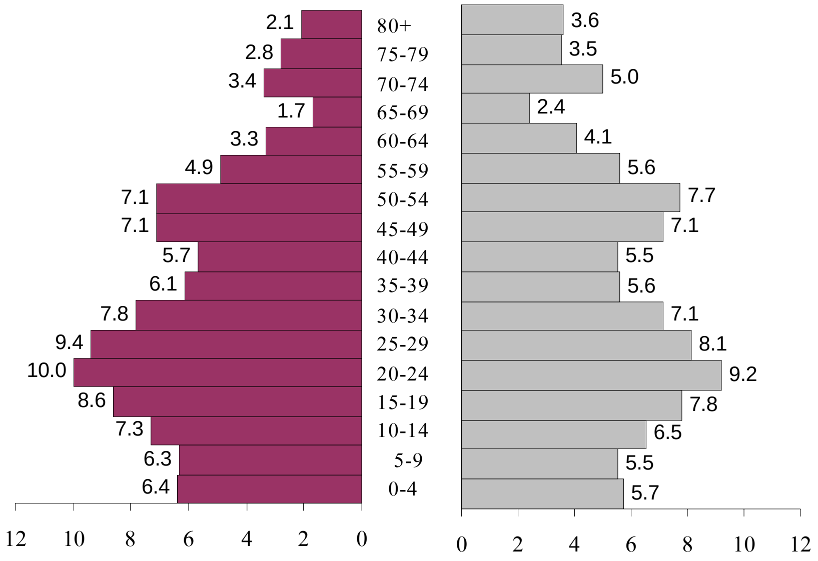

ՄԱՆՐԱԾԱԽ ԱՌԵՎՏՐԻ ՕԲՅԵԿՏՆԵՐ

	Քանակը				
	2006	2007	2008	2009	2010
Մանրածախ առևտրի օբյեկտներ, ընդամենը	862	864	993	1071	1066
այդ թվում՝					
խանութներ	447	446	560	652	651
կրպակներ	361	372	393	380	379
գյուղատնտեսական արտադրանքի շուկաներ	2	2	2	2	1
սպառողական ապրանքների շուկաներ	2	2	2	1	1
առևտրի այլ օբյեկտներ	50	42	36	36	34

ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

	Քանակը				
	2006	2007	2008	2009	2010
Պետական նախադպրոցական	44	43	43	43	45
Պետական հանրակրթական	82	80	81	81	81
Ոչ պետական հանրակրթական	-	1	-	-	-
Երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի դպրոցներ, մանկապատանեկան ստեղծագործական կենտրոններ	16	16	16	17	17
Պետական նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) ուսումնական[1]	1	1	1	3	3
Պետական միջին մասնագիտական ուսումնական	6	6	6	6	6
Ոչ պետական միջին մասնագիտական ուսումնական	1	1	1	1	-
Պետական բարձրագույն ուսումնական	2	2	2	2	2

[1] *Այստեղ և հետայսու՝ 2009 և 2010թթ. ցուցանիշներում ներառված են նաև այն միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատությունները, որոնք իրականացնում են նախնական (արհեստագործական) ծրագիր:*

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ

Համայնքի անվանումը	Բնակավայրի անվանումը	Մշտական բնակչության թվաքանակը	
		2010թ. հունվարի 1-ի դրությամբ*, մարդ	2011թ. հունվարի 1-ի դրությամբ*, մարդ
Իջևան	ք. Իջևան	20574	20645
Բերդ	ք. Բերդ	8515	8528
Դիլիջան	ք. Դիլիջան	15614	15465
Նոյեմբերյան	ք. Նոյեմբերյան	5503	5504
Այրում	ք. Այրում	2389	2397

ԳՅՈՒՂԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ

	Համայնքի անվանումը	Բնակավայրի անվանումը	Մշտական բնակչության թվաքանակը**	
			2010թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ	2011թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ
1	Ազատամուտ	•Ազատամուտ •Բարխուդարլա	2707	2757
2	Ակնաղբյուր		435	431
3	Աղավնավանք		295	298
4	Աճարկուտ		186	184
5	Այգեհովիտ	•Այգեհովիտ •Կայան	3437	3506
6	Այգեձոր		2566	2512
7	Այգեպար		625	627
8	Աչաջուր		4514	4541
9	Արծվաբերդ		3260	3259
10	Արճիս		1078	1072
11	Բագրատաշեն		2833	2858
12	Բաղանիս		804	828
13	Բարեկամավան		418	383
14	Բերդավան		3287	3301
15	Բերքաբեր		526	532
16	Գանձաքար		3541	3511
17	Գետահովիտ		2085	2090
18	Գոշ		1154	1171
19	Դեբեդավան		636	617
20	Դեղձավան		237	276
21	Դիտավան		324	298
22	Դովեղ		577	565
23	Ենոքավան		505	520
24	Զորական		1048	1051
25	Թեղուտ		1437	1421
26	Իծաքար		307	310
27	Լճկաձոր		439	445
28	Լուսահովիտ		392	401
29	Լուսաձոր		699	707
30	Խաշթառակ		1811	1828
31	Խաչարձան	•Խաչարձան •Գեղատափ •Ճերմակավան	335	327
32	Ծաղկավան (Իջևանի տարածաշրջան)		513	529
33	Ծաղկավան (Տավուշի տարածաշրջան)		967	954

	Համայնքի անվանումը	Բնակավայրի անվանումը	Մշտական բնակչության թվաքանակը**	
			2010թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ	2011թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ
34	Կիրանց		286	278
35	Կոթի		2247	2232
36	Կողբ		4372	4493
37	Հաղարծին		3928	3898
38	Հաղթանակ		1198	1190
39	Հովք		392	393
40	Մոսեսգեղ		1998	1975
41	Նավուր		1156	1147
42	Ներքին Կարմիր աղբյուր		1097	1088
43	Նորաշեն		1728	1720
44	Ոսկեպար	·Ոսկեպար ·Ասկիպատ	876	863
45	Ոսկեվան		1416	1431
46	Չինարի		1256	1254
47	Չինչին		678	664
48	Չորաթան		1047	1048
49	Պառավաքար		1749	1766
50	Պտղավան		883	885
51	Ջուջևան		620	600
52	Սարիգյուղ		1237	1209
53	Սնքար		2053	2059
54	Վազաշեն		857	861
55	Վարագավան		671	660
56	Վերին Կարմիր աղբյուր		1721	1714
57	Տավուշ		1600	1673

ՀՀ ՏԱՎՈՒՇԻ ՄԱՐԶԻ ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆ 10 000 ԲՆԱԿԻՉ ՈՒՆԵՑՈՂ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՄԻ ՇԱՐՔ ԲՆՈՒԹԱԳՐԻՉՆԵՐ, 2010թ.

	Ընդամենը	*նրանցից`*	
		կանայք[1]	տղամարդիկ[1]
Բնակչությունը, մարդ	10000	5072	4928
Ծնվածներ, մարդ	125	57	68
Մահացածներ, մարդ	100	47	53
Ամուսնություններ	45	X	X
Ամուսնալուծություններ	5	X	X
Մեկ բնակչի ապահովվածությունն ընդհանուր բնակմակերեսով, քառ.մ	33.0	X	X
Կրթության ոլորտ. հաճախումը կրթօջախներ, մարդ`			
նախադպրոցական	180	92	88
հանրակրթական	1215	598	617
երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի դպրոցներ, մանկապատանեկան-ստեղծագործական կենտրոններ	127	89	38
նախնական մասնագիտական (արհեստագործական)	25	7	18
միջին մասնագիտական	63	26	37
բարձրագույն մասնագիտական	148	81	67
Առողջապահության ոլորտ`			
հաճախել են պոլիկլինիկա տարվա ընթացքում (հաճախումների քանակը)	27503	…	…
Մարզիկներ, մարդ	49	9	40
Զբաղվածներ, մարդ	3849	…	…
նրանցից` գիտական հիմնարկներում	-	-	-
նրանցից` գիտության դոկտոր	-	-	-
գիտության թեկնածուներ	-	-	-
ուսուցիչներ	152	124	28
բժիշկներ	18	…	…
միջին բուժանձնակազմ	48	…	…
Գործազուրկներ /պաշտոնապես գրանցված/, մարդ	362	244	118
Սոցիալական ապահովության ոլորտ			
ընդամենը կենսաթոշակառուներ, տարեվերջի դրությամբ, մարդ	1862	…	…
աղքատության ընտանեկան նպաստ և միանվագ դրամական օգնություն ստացող ընտանիքներ	376	X	X
Հաճախումների քանակը տարվա ընթացքում			
գրադարան	22291	…	…
թատրոն	-	-	-
համերգ	-	-	-
թանգարան	151	…	…
Իրավական ոլորտ			
հանցագործության դեպքերի քանակը, տարվա ընթացքում	38	X	X
այդ թվում` ոչ մեծ ծանրության	20	X	X
միջին ծանրության	7	X	X
ծանր	11	X	X
առանձնապես ծանր	0.0	X	X

[1] *Ցուցանիշները հաշվարկային են:*